

REPUBLIKA SLOVENIJA

MINISTRSTVO ZA
ŠOLSTVO IN ŠPORT

Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

ANDRAGOŠKI CENTER SLOVENIJE

Projekt **ESS - Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja od 2009 do 2011**

Aktivnost: **Evalvacija in prenova javno veljavnih programov za razvoj pismenosti, programa PUM in programa Računalniška pismenost za odrasle**

Aktivnost: **Evalvacija in prenova programa usposabljanja za strokovne delavce**

EVALVACIJSKA ŠTUDIJA

Javno veljavni program Projektno učenje za mlajše odrasle (PUM)
Program Temeljno usposabljanje za mentorje (TUM PUM)

Ljubljana, 2010

Projekt financirata Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Projekt se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljševanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja.«

Naslov projekta: Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja od 2009 do 2011

Naročnik: Ministrstvo za šolstvo in šport

Financer: Ministrstvo za šolstvo in šport in Evropski socialni sklad

Izvajalec: Andragoški center Slovenije

Vodja projekta: Metka Svetina

Koordinatorica podprojekta Razvoj pismenosti: mag. Estera Možina

Vodja aktivnosti Evalvacija JV programov in programov usposabljanja strokovnih delavcev: dr. Petra Javrh

Strokovni sodelavci ACS pri pripravi Evalvacijske študije javno veljavnega programa Projektno učenje za mlajše odrasle: mag. Estera Možina, dr. Petra Javrh, Manuel Kuran, Katja Vrbajnščak, Petra Šmalcelj, dr. Marko Radovan

Zunanji strokovni sodelavec pri pripravi Evalvacijske študije javno veljavnega programa Projektno učenje za mlajše odrasle: mag. Dušan Jamšek

Metodolog: dr. Valentin Bucik

Administrativno tehnična podpora: Kristjan Zemljič, Olga Varl, Katarina Šešet

V Ljubljani: decembra 2010

KAZALO VSEBINE

1. NAMEN IN PREDMET EVALVACIJSKE ŠTUDIJE PROGRAMA PUM.....	4
2. ORIS PREDMETA EVALVACIJE	4
2.1. Program PUM	4
2.2. Temeljno usposabljanje za mentorje PUM (TUM PUM).....	5
3. POVZETEK EVALVACIJSKEGA NAČRTA	6
4. IZVEDBA EVALVACIJE.....	7
Priprava in izvedba kvantitativnega zajema podatkov	7
Priprava in izvedba kvalitativnega zajema podatkov	8
5. UGOTOVITVE EVALVACIJSKE ŠTUDIJE PUM.....	9
5.1 Lastnosti programa PUM in uresničevanje zapisanih ciljev	9
5.2 Doseganje potreb udeleženi iz opredeljene ciljne skupine	10
5.3 Analiza kakovosti izvedb programa in presežni učinki	11
5.4 Kakovost in primernost temeljnega usposabljanja mentorjev PUM.....	11
5.5 Profil mentorjev	13
5.7 Identificirane pomanjkljivosti in potrebne spremembe programa	15

1. NAMEN IN PREDMET EVALVACIJSKE ŠTUDIJE PROGRAMA PUM

V okviru projekta Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja od 2009 do 2011 je potekala aktivnost Evalvacija programa Projektno učenje za mlajše odrasle (PUM). Namen aktivnosti je bila strokovna in znanstvena presoja doseganja ciljev in učinkov programa na nacionalni ravni, ugotovitve in pripadajoči predlogi pa bodo del strokovnih podlag za prenovo javno veljavnega programa PUM in programa temeljnega usposabljanja mentorjev.

Nacionalna evalvacija je potekala v skladu z načrtom projekta in v skladu z evalvacijskim načrtom, ki je obsegal: temeljna izhodišča, opredelitev ciljev in vsebinskih področij evalvacije, raziskovalni model z raziskovalnimi vprašanji in instrumenti za zbiranje podatkov ter predvidene metode obdelave podatkov, časovni načrt izvedbe in predvidene rezultate, obdelavo in analizo podatkov.

Predmet evalvacijske študije je program Projektno učenje za mlajše odrasle (PUM) in temeljno usposabljanje mentorjev v programu PUM (TUM PUM). Naročnik projekta je Sektor za izobraževanje odraslih pri Ministrstvu za šolstvo in šport. Med pomembnimi koraki opravljene evalvacije je sooblikovanje evalvacijskega načrta s strani naročnika, na čemer evalvacije četrte generacije posebej gradijo.

Za javno veljavni program PUM je že bila opravljena nacionalna evalvacija leta 2002, ki je potrdila ugodne socialno integracijske učinke programa za mlade osipnike in ustreznost strokovnih in teoretskih izhodišč programa PUM. V sklepnem delu evalvacijske študije prikazujemo nekatere primerjave med izsledki leta 2002 in 2010¹.

2. ORIS PREDMETA EVALVACIJE

2.1. Program PUM

Program Projektno učenje za mlajše odrasle (PUM) je javnoveljavni splošno izobraževalni program, ki ga je sprejel minister za šolstvo julija 1999. Program PUM je eden prvih javno veljavnih programov za odrasle in splošno izobraževalni program za odrasle, ki je bil pripravljen v skladu z izhodišči kurikularne prenove izobraževanja odraslih.

Ciljna skupina

Program PUM je namenjen mladim v starosti od 15 do 25 let, ki so iz različnih razlogov opustili šolanje in so tako brez kakršne koli izobrazbe, na trgu dela pa zaradi pomanjkljivih izkušenj spadajo med težje zaposljive. Pri določanju obsega populacije so snovalci programa upoštevali različne vire podatkov, ki so potrjevali, da v Sloveniji skoraj tretjina vsake generacije, ki opusti šolanje, ne pridobi temeljnega poklica. Splošne značilnosti ciljne skupine so neposredno vezane na strukturno-sociološke dejavnike mladinskega obdobja, ki se nanašajo na dinamiko prehajanja iz osnovnega šolanja v nadaljevalno ali prehajanja od izobraževanja k zaposlovanju.

¹ Istenič, S.A. in drugi (2003): Evalvacija socialno integracijske vloge programa Projektno učenje za mlajše odrasle. Filozofska fakulteta v Ljubljani, Ljubljana.

Cilj programa

Temeljni cilj programa PUM je pomagati mladim pri pridobivanju izkušenj in znanja, ki bi jim omogočili uspešnost pri nadaljevanju izobraževanja ali izbrani poklicni karieri. Poleg tega cilja je bistveno tudi pridobivanje funkcionalnega znanja, ki razvija splošno izobraženost, razgledanost in prožnost mišljenja, pridobivanje pozitivnih izkušenj učenja, jasno razčlenjene poklicne želje ter razvijanje sposobnosti kritičnega in problemsko usmerjenega mišljenja. S programom se spodbuja mlade na treh področjih delovanja, in sicer širjenje splošne izobraženosti, oblikovanje poklicne identitete in družbeno-kulturno delovanje.

Kadrovski pogoji za mentorje v programu PUM

Kadrovski pogoji v programu PUM določajo, kdo lahko opravlja delo mentorja:

- kdor si je pridobil najmanj visokošolsko izobrazbo, in opravil študijski program za izpopolnjevanje za mentorje v programu PUM.
- za delo pri produkcijskem projektne delu pa najmanj srednjo strokovno izobrazbo in je opravil študijski program za izpopolnjevanje za mentorje v programu PUM.

Pogoje za vodjo mentorske skupine določa 2. člen Odredbe, ki pravi, da je vodja mentorske skupine »kdor je končal univerzitetni študijski program družboslovne smeri in opravil študijski program za izpopolnjevanje za mentorje v programu PUM.« V 4. členu Odredbe so določene posebnosti, namreč, da je ustrezna tudi izobrazba, pridobljena po podiplomskih študijskih programih za pridobitev specializacije, magisterija oziroma doktorata znanosti.

Izvajalci programa PUM

Program PUM izvajajo javni zavodi in zasebniki, ki so vpisani v razvid izvajalcev javno veljavnih izobraževalnih programov za odrasle. Izvajalci programa morajo izpolnjevati predpisane kadrovske pogoje (zadostno število aktivnih mentorjev). Kadrovski pogoji in strokovna usposobljenost mentorjev za izvajanje programa so določeni z Odredbo o smeri izobrazbe vodje mentorske skupine in mentorjev v izobraževalnem programu PUM². Poleg določil o smeri izobrazbe v odredbi, pa ta določa, da morajo mentorji opraviti še temeljno usposabljanje TUM PUM. Odredbo vsebinsko dopolnjuje program PUM v poglavju Posebna znanja izvajalcev programa.

2.2. Temeljno usposabljanje za mentorje PUM (TUM PUM)

Vodja in mentorji v programu PUM morajo uspešno končati posebno usposabljanje za mentorje v programu PUM, ki obsega 200 ur organiziranega izobraževalnega in samostojnega dela. Pred vključitvijo v izobraževalni program za mentorje PUM morajo uspešno opraviti izbirni intervju. Pogoj za dokončanje programa je 80% prisotnost na organiziranem delu izobraževanja, pozitivno ocenjena projektna naloga, pozitivno ocenjeno aktivno sodelovanje med potekom izobraževanja. Predvsem morajo kandidati pokazati naslednja posebna znanja, spretnosti in kompetence:

- Poznavanje metodologije načrtovanja projektnega učenja, členitev osebnih in poklicnih ciljev udeležencev, analiza interesnih področij in skupinsko vodenje izbire najprimernejše vsebine projektne delo, načrtovanje projektne vsebin, izbor najustreznejših funkcionalnih učnih vsebin, modeli evalvacije učnih dosežkov, načrtovanje promocije projektne dosežkov.

² Odredba o smeri izobrazbe vodje mentorske skupine in mentorjev v izobraževalnem programu Projektno učenje za mlajše odrasle, Ur.l. RS, št. 403-24\99.

- Poznavanje temeljev skupinske dinamike in tehnik vodenja skupine (temeljni elementi dinamike v mali skupini, analiza in tehnike refleksije skupinske dinamike, tehnike igre vlog, izražanja agresivnosti, simulacija različnih slogov medosebnih situacij (avtoritarnost, demokratičnost, družbeni konflikti idr.), sprostitvene tehnike, slogi vodenja pogovora v skupini, prevzemanje odgovornosti in soodgovornosti).
- Poznavanje temeljev psihologije in sociologije mladostnikov z elementi poklicnega svetovanja.
- Poznavanje izhodišč za izpeljavo produkcijskega projekta in ustvarjalne oblike organizacije dela.
- Poznavanje sodobnih metod učenja, ki zagotavljajo dejavno udeležbo mladih.

V tem delu programa je tudi določeno, da morajo mentorji obnavljati licenco vsake tri leta. Postopek obnavljanja licence se je izvajal do leta 2007, ko ga je Ministrstvo za šolstvo ukinilo, ker ni našlo primerne podlage v zakonodaji.

Kurikul TUM PUM obsega vsebine, s pomočjo katerih lahko mentorji samostojno opravljajo delo v programu: značilnosti mladih, njihove težave, odvisnosti, bolezni. Večina programa je posvečena učenju metode projektne dela, velik del pa sprotni evalvaciji dela. Z mladimi v PUM-u delajo mentorji. Ker program teče v obliki projektne dela in ker nima klasičnih šolskih metod, je temu primeren tudi njihov način dela, saj delajo brez mehanizmov avtoritarnosti in discipliniranja, njihovo delo temelji na doživljanju pozitivnih izkušenj. Vsebine TUM so zelo raznovrstne in obsegajo različne vidike in metode dela z mladimi v PUM: izhodišča in temeljna načela delovanja PUM, cilji programa PUM, mladost in vrednote mladih, mladi in brezposelnost, mladostniške stiske in mreža pomoči, družbeni in izobraževalni vidiki mladih osipnikov, osipniki in priložnost za pridobitev poklica zunaj izobraževalnega sistema (NPK), stili učenja in poučevanja, značilnosti projektne učenja v programu PUM (organizacijsko načrtovanje projektov, vsebinsko in didaktično načrtovanje, vrste in organizacija projektne učenja, nivojska organizacija dela), načrtovanje učnih projektov (načrtovanje dejavnosti v projektu, načrtovanje učenja v projektu), načrtovanje, izvajanje in vrednotenje produkcijskih projektov, interesne dejavnosti, načrtovanje, vrednotenje individualnih osebnih projektov, animacija mladih za vključitev v program, mladi, droge, alkoholizem in mreža pomoči, različni vidiki in ravni vrednotenja učnega procesa, itn.

Usposabljanje poteka v obliki delavnic, seminarjev in predavanj, samostojnega dela, predstavitev, torej oblik, ki zahtevajo aktivno udeležbo. Nosilci posameznih tem so snovalci programa, strokovnjaki in specialisti za posamezna področja in problematiko mladih, ter izkušeni mentorji v programu PUM, ki svoje bogato znanje prenašajo na mlajše kolege.

3. POVZETEK EVALVACIJSKEGA NAČRTA

Temeljna evalvacijska problematika izhaja iz vsebine programa Projektno učenje za mlajše odrasle, kjer so nazorno opredeljeni cilji izobraževalnega programa. Temeljni cilj programa PUM je pomoč mladim pri pridobivanju izkušenj in znanja, ki bi jim omogočili uspešnost pri nadaljevanju izobraževanja ali izbrani poklicni karieri. Problemske ravni izvedene evalvacije hkrati nakazujejo tudi obseg interesnih skupin, ki smo jih kot subjekte vključili v raziskavo. Ravni evalvacije opredeljujemo kot:

- Širše razsežnosti problema opuščanja šolanja
- Nacionalna/sistemska raven
- Raven načrtovalcev politike preprečevanja osipništva

- Programska raven (raven strokovnih delavcev, ki program PUM izvajajo)
- Raven udeležencev programa PUM
- Raven izvajalske organizacije
- Raven lokalnega okolja in ostalih zainteresiranih skupin.

Evalvacijska študija je imela cilj ugotoviti, koliko javno veljavni program Projektno učenje za mlajše odrasle in temeljno usposabljanje za mentorje v programu PUM zadovoljujeta potrebe v njih opredeljenih ciljnih skupin in koliko dosega te zastavljene cilje glede na to, da so se v zadnjih letih hitro spreminjale družbene razmere in struktura ciljnih skupin. V tem smislu je bila evalvacijska študija javno veljavnega programa PUM in TUM namenjena odgovoru na naslednji glavni raziskovalni vprašanji:

Kako javno veljavni program PUM v spremenjenih družbenih in gospodarskih okoliščinah zadovoljuje potrebe ciljne skupine, ki ji je namenjen in koliko dosega zastavljene cilje programa? Ali je program Temeljnega usposabljanja mentorjev PUM ustrezen in ali dosega zastavljene cilje?

4. IZVEDBA EVALVACIJE

Evalvacija je zajela vse izvajalske ustanove in vse mentorje programa PUM, ki so program izvajali od leta 2005 do 2010. Za pridobivanje podatkov o programu PUM smo uporabili 12 inštrumentov kvantitativnega in kvalitativnega tipa. Dva inštrumenta sta bila izdelana za spletno anketiranje direktorjev izvajalskih ustanov in aktivnih mentorjev programa PUM, dva inštrumenta za potrebe pridobivanja podatkov na terenu, in sicer anketiranje mentorjev, ki so bili vključeni v program Temeljnega usposabljanja za mentorjev 2009/2010 in udeležencev, ki so zaključili v letih 2005 – 2010 program PUM. 7 inštrumentov je bilo oblikovanih za potrebe pridobivanja kvalitativnih podatkov na ravni različnih subjektov.

Priprava in izvedba kvantitativnega zajema podatkov

Temeljno usposabljanje TUM PUM

V raziskavi so bili zajeti vsi bodoči mentorji (skupaj 24) Temeljnega usposabljanja za mentorje v programu PUM, tako da vzorčenje ni bilo potrebno. Inštrument, s katerim smo pridobili podatke, je vseboval tri vsebinske sklope in 19 vprašanj. Vprašanja v anketnem vprašalniku so bila tako odprtega kot tudi zaprtega tipa ali kombinacija obeh. Pri zaprtih vprašanjih so anketiranci izbirali med že podanimi odgovori, z možnostjo ene same izbire. Zajem podatkov je bil izveden decembra 2009 in januarja 2010.

Spletna anketa – aktivni mentorji v programu PUM

Ciljna skupina spletne raziskave so bili aktivni mentorji v programu PUM. Teh je po razpoložljivih podatkih 36. Raziskovalci so po presoji dodali še sedem mentorjev, ki so bili aktivni v preteklosti in so bili izbrani kot izjemno uspešni mentorji, ki pa tega dela ne opravljajo več. Ker gre za populacijski zajem aktivnih mentorjev vzorčenje ni bilo potrebno. Spletni anketni vprašalnik je vseboval 85 vprašanj odprtega ali zaprtega tipa. Vprašanja so bila razdeljena v devet vsebinskih sklopov. Zajem podatkov je bil izveden maja in junija 2010. V skladu s sprejetim metodološkim načrtom je bil spletni vprašalnik poslan na 49 elektronskih naslovov mentorjev v programu PUM. Pridobljenih je bilo 37 (75%) ustrezno izpolnjenih spletnih anketnih vprašalnikov. Pridobljeni rezultati so reprezentativni, njihova generabilnost je bila ustrezna.

Terenska anketa – udeleženci programa PUM

Skupno število udeležencev v programu PUM od leta 2005 do 2010 je 1668. V skladu s sprejetim metodološkim načrtom je bil predviden regijsko sorazmeren izračun 10 odstotnega vzorca udeležencev v programu PUM. Pomembno izhodišče za vzorčenje je bil podatek o povprečnem demografskem profilu udeleženca v programu PUM. Ta je naslednji: je moškega spola, ima status študenta oziroma dijaka, je star od 16 do 26 let in ima končano osnovno šolo. Izračunan vzorec udeležencev je predstavljal 182 (10,9%) udeležencev. Od tega je bilo s strani izvajalcev pridobljeno celo nekoliko več kontaktnih podatkov – 192 (11,5%). Raziskovalci so skupaj prejeli 151 (9,0%) ustrezno izpolnjenih vprašalnikov. Anketni vprašalnik je vseboval 60 vprašanj odprtega ali zaprtega tipa. Vprašanja so bila razdeljena v pet vsebinskih sklopov. Zajem podatkov je potekal junija in julija 2010. Za potrebe pridobivanja podatkov so bili k sodelovanju povabljeni in usposobljeni anketarji, ki so podatke pridobivali na terenu (individualno in skupinsko anketiranje ob pomoči anketarja).

Spletna anketa – direktorji izvajalskih ustanov

Decembra 2009 so vse verificirane izvajalske ustanove prejele pismo o nameri, kasneje so raziskovalci direktorje animirali tudi preko elektronske pošte in telefona. V skladu s sprejetim metodološkim načrtom je bil predviden populacijski zajem vseh direktorjev oziroma ravnateljev izvajalskih ustanov, ki so verificirani za več programov, med njimi tudi program PUM. Od februarja do aprila 2010 je bilo od 86 izvajalskih ustanov pridobljenih 72 elektronskih naslovov aktualnih direktorjev, ki so bili seznanjeni z namenom evalvacije in pripravljeni sodelovati v spletni raziskavi. Spletni anketni vprašalnik za direktorje izvajalskih ustanov, s katerim smo pridobivali podatke, je vseboval 58 vprašanj odprtega ali zaprtega tipa. Vprašanja so bila razdeljena v sedem tematskih sklopov. Zajem podatkov za direktorje je bil izveden maja in junija 2010. V dejanski raziskavi je bilo nagovorjenih 72 direktorjev in ravnateljev, 54 jih je vprašalnik ustrezno izpolnilo. Odzivnost je bila 81,8 odstotna.

Priprava in izvedba kvalitativnega zajema podatkov

Skupaj je bilo za potrebe evalvacijske študije programa PUM opravljeno spletno anketiranje pri 91 subjektih, terensko anketiranje na domu ali v okviru temeljnega usposabljanja za mentorje pri 192 subjektih in izvedeni pol-strukturirani intervjuji pri 27 subjektih.

S poglobljenimi pol-strukturiranimi intervjuji smo zajeli 6 mentorjev programa PUM pri različnih izvajalcih po Sloveniji. Opomnik je bil razdeljen na 4 vsebinske sklope, skupno je vseboval 37 vprašanj. Opravljenih je bilo tudi 5 intervjujev z udeleženci programa PUM. Opomnik za udeležence je prav tako vseboval 4 sklope vprašanj, skupno 13 vprašanj.

Pri kvalitativnem pridobivanju podatkov je sodelovalo 6 direktorjev izvajalskih ustanov iz pomurske, osrednjeslovenske, goriške, koroške ter jugovzhodne regije. Opomnik za pogovor z direktorji je vseboval tri različne sklope, skupno 17 vprašanj. Trije organizatorji izobraževanja, ki so sodelovali v kvalitativnem delu evalvacije, so prihajali iz jugovzhodne, osrednjeslovenske in pomurske regije. Opomnik za organizatorje izobraževanja odraslih je vseboval tri različne sklope, skupno 14 vprašanj.

Glede na evalvacijski načrt smo opravili intervjuje tudi s tremi predstavniki lokalnih skupnosti, in sicer iz koroške, savinjske in pomurske regije. Skozi tri vsebinske sklope so jim raziskovalci zastavili 10 vprašanj. Izveden je bil tudi pol-strukturirani intervju s snovalko programa in tremi načrtovalci politik. Opomnik za snovalko programa je vseboval 10 vprašanj, za načrtovalce programa pa 10 vprašanj.

5. UGOTOVITVE EVALVACIJSKE ŠTUDIJE PUM

Splošna ocena programa glede na vse udeležene v raziskavi potrjuje nesporno kakovost programa. Na osnovi empiričnih podatkov lahko potrdimo, da je program PUM učinkovit pri doseganju večine zastavljenih ciljev. Zelo dobro se uresničuje socialno integracijska vloga programa za mlade osipnike, kar se ujema z rezultati evalvacije iz leta 2002. Za 83% udeležencev je po njihovem lastnem mnenju zaradi udeležbe v programu PUM prišlo do (pozitivnih) sprememb v življenju, pri nekaterih do manjših, pri nekaterih pa do pomembnih življenjskih sprememb. Tako ocenjuje tudi tri četrtine vseh mentorjev. Po njihovi oceni so udeleženci zaradi znanj, pridobljenih v programu PUM, ob ponovni vključitvi v izobraževanje ali njegovem nadaljevanju zelo pogosto bolj uspešni, kar potrjuje tudi skoraj tri četrtine anketiranih bivših udeležencev. Za veliko večino teh (98,6%) je bila učna izkušnja v programu PUM namreč bistveno drugačna od njihovih šolskih izkušenj.

5.1 Lastnosti programa PUM in uresničevanje zapisanih ciljev

Posebne programske sestavine in skladnost s kurikulumom: potrebe udeležencev najmočneje zadovoljuje dejstvo, da je v programu omogočen drugačen način dela kot v šoli, s čimer se zelo strinjajo tudi mentorji. Mentorji in udeleženci uvrščajo med najpomembnejše posebnosti, ki so zaslužne za uspeh programa PUM še: medsebojne odnose, individualni pogovori o težjih problemih in vloga mentorja. Razlika v oceni nastaja o tem, kako pomembna so zelo jasna pravila dela, ki jih udeleženci ocenijo kot zelo pomembna, mentorji pa skoraj zanemarljivo.

Doseganje ciljev programa po samooceni mentorjev: kaže se, da so nekateri od opredeljenih ciljev programa kratkoročni in jih je lažje doseči, drugi so dolgoročni, njihovo doseganje pa je prepleteno z vrsto intervenirajočih dejavnikov. Za kakovostno doseganje ciljev programa mentorji potrebujejo podporo zunanjih inštitucij. Ponekod se kaže primanjkljaj pri sodelovanju s Centrom za socialno delo. Predlagali so nekatere spremembe programa (večja prilagodljivost, odpravljanje težav pri vključevanju in finančni podpori najbolj ranljivih).

Doseganje ciljev skozi vidik učinkov programa za udeležence: kot kaže po oceni mentorjev, se največ udeležencev programa po zaključku programa zaposli, nekaj manjši delež nadaljuje s šolanjem. Odgovori udeležencev se nekoliko razlikujejo od ocen mentorjev; slaba polovica (48%) jih nadaljuje redno šolanje, dobra četrtina (26%) se jih zaposli, slaba petina (18%) pa se jih zaposli in se hkrati šola ob delu. 6% udeležencev po končanem programu PUM uresniči svoje podjetniške ideje.

5.2 Doseganje potreb udeležениh iz opredeljene ciljne skupine

Glavna pričakovanja udeležencev: po mnenju mentorjev je zelo pogosto pričakovanje udeležencev pridobiti si pomoč pri učenju, najpogostejša individualna cilja udeležencev pa sta zaključek šolanja in zaposlitev. Mentorji so bili mnenja, da mladi še ne prepoznavajo pomena neformalnega izobraževanja, zato so njihovi interesi bolj vezani na pridobitev formalne izobrazbe. Z moduli lahko dosegajo in razvijajo številne osebne cilje, ob tem, da so ti čim bolj prilagojeni posameznikom. Kot sistemsko pomanjkljivost mentorji omenjajo, da udeleženci ne dobijo listine, ki bi jo lahko uveljavljali v nadaljnjem izobraževanju. Po njihovem mnenju bi bila potrebna vpeljava ustreznih dokazil o pridobljenih znanjih in kompetencah v PUM, kar bi imelo dobre motivacijske učinke.

Za udeležence je v programu, kot bistvena razlika od šolske izkušnje, zelo pomembna sproščenost, ki »omogoča, da se lažje odprejo«, kar je »popolnoma drugače«, saj se »mentor posveti posamezniku«. Med najbolj izpostavljenimi neuresničeni željami udeležencev, mentorji navajajo, skupno preživljanje prostega časa (izleti, skupne počitnice, strokovne ekskurzije, popoldanske aktivnosti), podaljšanje programov v popoldanske ure, psihoterapevtska pomoč in več dela s starši.

Koristnost glede na potrebe udeležениh: udeleženci so v veliki večini prepričani, da jim je obiskovanje izredno koristilo. Kot najboljše v programu so ocenili sodelovanje z mentorji in posamezne module. Pri delu mentorjev, so kot najboljše izpostavljali: vzdrževanje discipline, strogost, nudenje pomoči, pogovor, »hec« in stališča, da »je vsak dober za nekaj«. Tisto, kar je mlade v programu najbolj presenetilo in niso pričakovali, so pozitivne lastnosti mentorjev: njihova dobra volja, mentorji v vlogi prijateljev in pomočnikov, skupinsko delo, sproščenost in fizično delo. Med moduli so izpostavljali: angleščino, delo z računalnikom, kreativne delavnice, module, kjer so delali z napravami. Organizatorji izobraževanj v izvajalskih ustanovah, glede števila usposobljenih mentorjev, niso zaznali večjih težav, čeprav so nekateri opozorili, da so temeljna usposabljanja »zapoznala« glede na potrebe izvajanja programa PUM.

Osip in ovire: največje ovire, ki mladim preprečujejo vključitev v program, so po ocenah mentorjev: neurejeni družinski odnosi, nestvarna pričakovanja, pomanjkanje delovnih navad in nepoznavanje programa. Sledijo druge ovire, kjer je presenetljivo, da je oddaljenost približno enako pomembna kot droge in alkohol, izostanki, neustrezna družba vrstnikov in dejstvo, da mladim izobraževanje ni pomembno. Mentorji navajajo, da imajo mladi ob vključitvi precejšnje težave s sodelovanjem in prilagajanjem skupini. Ocenili so, da je povprečen osip na skupino 23%. Direktorji izvajalskih ustanov ocenjujejo, da je osip iz programa PUM nekoliko nižji od ocene mentorjev in sicer v povprečju 17,6%. Mentorji so glede razlogov za osipništvo iz samega programa PUM povedali, da je najpogostejši razlog ta, da udeleženci vmes dobijo zaposlitev, nekateri potrebujejo čas za prilagoditev, pri nekaterih pa je pravi razlog dejansko neizpolnjevanje dogovorov sprejetih v programu, nekateri mladi »imajo rajši podporo kot slabo plačo«. Tisti, ki so pogodbeno vezani prek Zavoda za zaposlovanje, po njihovih izkušnjah ostanejo vse leto. Kot največjo oviro za vključevanje udeležencev v programe, ki jih izvajajo izvajalske ustanove, direktorji izpostavljajo nepoznavanje koristi in uporabnost znanj, ki jih mladi udeleženci lahko pridobijo v programu PUM.

Ustreznost dolžine programa: za veliko večino udeležencev je bila dolžina programa PUM ustrezna, po drugi strani se s tem strinjajo tudi mentorji, vendar ne tako prepričljivo, ustreznost potrjuje le dobra polovica mentorjev. V individualnih pogovorih so mentorji ocenili, da je eno leto trajanja programa primerno. Zagovarjajo fleksibilnost programa: po potrebi bi bili udeleženci lahko vključeni tudi dlje, ustrezna dolžina je odvisna od posameznika, za nekatere je primerna, za druge ne. Pol leta pa bi bilo po njihovi oceni odločno premalo.

5.3 Analiza kakovosti izvedb programa in presežni učinki

Presežni učinki: mentorji menijo, da je bistven presežni učinek ta, da udeleženci v programu dozori in spremenijo svoje razmišljanje, visoko so uvrstili tudi sklenitve trdih prijateljskih vezi in seveda dokončanje šolanja.

Vključevanje novih ciljnih skupin: največ mentorjev je ocenilo, da je program primeren tudi za skupine mladih, ki se v program vključujejo s pedagoško pogodbo. Primeren je lahko tudi za brezposelne osebe s posebnimi potrebami. Tudi znotraj do sedaj vključenih so že identificirali podskupine udeležencev, ki potrebujejo zgolj učno pomoč, določene skupine socialno popolnoma izključenih mladih, bivše odvisnike in mlade brezdomce (tudi tuji mladi migranti). Po mnenju mentorjev, naj bi skoraj četrtno dosedanjih udeležencev programa PUM, že predstavljali pripadniki teh novih skupin, direktorji so ta delež ocenili celo nekoliko višje. Skoraj polovica mentorjev tudi meni, da je program PUM zelo koristen in učinkovit za mlade, ki so se zasvajali.

Ohranjanje stikov nekdanjih udeležencev z mentorji in PUM-ovci: velika večina mentorjev (90,3%) potrjuje, da ohranja zmerne ali tesne stike z udeleženci programa tudi po njihovem odhodu iz programa, odgovori večine udeležencev (86%) in direktorjev dodatno utrjujejo to oceno. Slaba četrtnina (24%) nekdanjih udeležencev je v programu aktivnih tudi kot prostovoljci.

Spodbuditev novih življenjskih izzivov pri udeležencih: dve tretjini udeležencev sta v času trajanja programa PUM razvili hobi, ki ga negujejo še danes. To je najboljše zagotovilo, da bo program imel dolgoročne učinke, saj mladi skozi svoje produkte, najboljše utrjujejo pozitivno samopodobo.

Vključevanje udeležencev v druge programe: dobra četrtnina udeležencev programa PUM se po zaključku programa udeleži tudi še kakšnega drugega seminarja, tečaja oziroma krožka znotraj izvajalske ustanove.

5.4 Kakovost in primernost temeljnega usposabljanja mentorjev PUM

Ustreznost vsebin Temeljnega usposabljanja z vidika izkušenih mentorjev: večina aktivnih mentorjev je bila s Temeljnim usposabljanjem mentorjev skozi vsa leta zadovoljna. Najbolj zanimive vsebine usposabljanja so bile vsebine o projektnem delu (načrtovanje in izvedba), teme o kriminalu med mladimi in predavanja o odvisnosti. Po mnenju mentorjev PUM so bile najmanj potrebne vsebine usposabljanja TUM predavanja o evalvaciji, preveč teorije, predstavitve zavodov, strategije branja in predavanje o medijih. Nekateri mentorji se vsebin ne spomnijo več, saj je od zadnjega usposabljanja minilo že kar nekaj časa. Nove vsebine, ki so jih mentorji omenili pa so, da bi morale biti predstavljenih več konkretnih problematik mladih, preveč je bilo statističnih obravnav problemov, preveč predstavitev o nacionalnih programih in preveč tem, ki niso namenjene udeležencem.

Šibke točke v usposobljenosti aktivnih mentorjev: večini mentorjev po lastni oceni najbolj primanjkuje znanja o tem, kako ravnati z mladimi, ki zaidejo v kriminal. Direktorji so bili mnenja, da je usposobljenih mentorjev dovolj in predlagali, da bi spet uvedli letna dodatna izpopolnjevanja – delavnice za mentorje na teme kot so: supervizija, refleksija dela, dodatna usposabljanja za tiste z manj primerno osnovno strokovno izobrazbo. Potrebna bi bila »nadgradnja usposabljanja, nova svežina«, »konkretne stvari«, »krajše usposabljanje«. Novi mentorji, ki se bodo udeleževali novih usposabljanj, bi lahko imeli več praktičnega dela, saj so doslej na usposabljanju pridobivali osnove. Potrebna bi bila uvedba obvezne prakse, imeli naj bi 3-4 obiske v skupini, v neposredni praksi. Večina direktorjev bi predavateljem, ki usposablajo mentorje, želela sporočiti, da naj v usposabljanje uvajajo več praktičnih primerov. Organizatorji izobraževanj so dali pobudo za »zbiranje uporabnih gradiv za programe na ACS, v nekakšni banki znanja«.

Ocena temeljnega usposabljanja s strani izvajalske ustanove: večina direktorjev izvajalskih ustanov, ki izvajajo program PUM, je zadovoljnih s programom Temeljnega usposabljanja za mentorje PUM.

Evalvacija Temeljnega usposabljanja mentorjev 2009-2010: delovne izkušnje v izobraževanju odraslih, udeležencev zadnjega usposabljanja mentorjev, se povprečno gibljejo okoli 2 let in pol. V program usposabljanja so bili vključeni tudi posamezniki brez delovnih izkušenj. Skoraj polovica udeležencev Temeljnega usposabljanja PUM je že pred usposabljanjem delovala kot mentorji PUM. Le slaba tretjina udeležencev Temeljnega usposabljanja je bila v ustanovi, ki jih je poslala na usposabljanje, zaposlena za določen čas ali je nadomeščala druge sodelavce. Četrtnina prisotnih na usposabljanju je bila zaposlena za nedoločen čas, precej, kar 20%, jih je izhajalo iz vrst prostovoljcev. Manjši delež je bil zunanjih sodelavcev. Na splošno je več kot polovica bodočih mentorjev z izpeljanim usposabljanjem zelo zadovoljnih.

Ocena vsebin usposabljanja za mentorje s strani udeležencev zadnjega usposabljanja: skoraj dve tretjini udeležencev je bilo zelo zadovoljnih z vsebinami zadnjega Temeljnega usposabljanja za program PUM, četrtini ni ustrezalo razmerje med teorijo in prakso, želeli bi še več praktičnega dela, posamezniki so opozorili, da v nekaterih primerih konkretna praksa ni imela prave teoretične zaokrožitve in utemeljitve.

Motivacija za udeležbo na zadnjem usposabljanju: najpogosteje udeležence za delo mentorja motivira neposredno predhodno delo z mladimi, pomoč mladim, kreativnost pri delu, določena osebna notranja motivacija ali brezposelnost in poistovetenje s PUM-ovci.

Ocena zadnjih izvedenih tematskih sklopov usposabljanja: najbolj ocenjeni tematski sklop v izvedbi 2009/2010 je bil »Značilnosti projektnega učenja v programu PUM«, najslabše pa zadnji tematski sklop »Notranja in zunanja evalvacija programa PUM« in »Skupinsko-dinamični procesi v PUM«. Glede na poglobljenost, splošno primernost in uporabnost vsebine za delo, najbolj šepa poglobljenost vsebine, najboljši poudarek pa je vendarle na uporabnosti vsebine pri konkretnih izvedbah programa PUM. Glede najbolj zanimivih vsebin izvedenega programa so bodoči mentorji najpogosteje navajali vsebini »mentorjeva obravnava mladostniških stisk« ter »alkohol, droge in odvisnosti«.

Manjkajoče vsebine: novi mentorji so pogrešali oziroma pričakovali vsebine kot so: duševno zdravje, motivacija, birokratsko delo na PUM-u (prijava projektov), finančna podpora za produkcijske projekte, iskanje sponzorjev, bolj poglobljena razprava o svetovalnem delu, droga, kriminal, prekrški, odnosi v družini, izmenjava izkušenj in napotki, pravne vsebine (varnost mentorjev in udeležencev), lokalne socialne mreže, pridobivanje financ, menedžment neprofitnih organizacij, socialno mreženje, človekove pravice in predstavnik varuha človekovih pravic, psihološki svetovalni pristopi, supervizija (notranje doživljanje, stiske mentorjev) ter več usposabljanja za trenerje socialnih veščin.

Metode dela med zadnjim usposabljanjem: z metodami dela in učnim gradivom v TUM so bili bodoči mentorji v veliki večini zelo zadovoljni. Manjkajo pa gradiva o mladostniških stiskah, nekatera gradiva niso bila objavljena, pogrešajo gradiva v fizični obliki, pripravljeno gradivo je bilo dosegljivo šele po izvedbi delavnice, dodati bi bilo potrebno več člankov. Predavateljem bi udeleženci zadnjega TUM želeli sporočiti »naj ne berejo iz zapiskov«, »preveč je nizanja informacij, premalo praktičnih primerov«, ocenili so, da so bili »nekateri predavatelji preveč suhoparni, preveč so izpostavljali nepomembne stvari«, »potrebovali bi spremljanje skupinske dinamike, intervencije ob upadu intenzitete, uporabo metod za poživljanje, uvedbo možganskega viharjenja«.

Ocena znanj aktivnih mentorjev: po oceni udeležencev aktivnim mentorjem še najbolj primanjkuje znanj o tem, kako postopati z mladimi, ki ob vstopu v program že imajo številne negativne izkušnje, kako naj si mlad človek izbere take oblike učenja, ki niso dolgečasne in moreče in kako naj mlad človek izgubi strah pred uradnimi osebami. Večina udeležencev je aktivnim mentorjem namenila najvišjo možno oceno – odlično, v večini mentorje doživljajo kot strokovnjake z veliko znanja. Povprečna ocena (na ocenjevalni lestvici od 5-odlično do 1-nezadovoljivo) njihovega dela s strani direktorjev je bila je 4,60.

5.5 Profil mentorjev

Profesionalno poslanstvo: Glede vizije osebne strokovne prihodnosti se mentorjem postavlja tudi vprašanje »ali si pri 50ih še zanimiv za mlade«. Zakaj so se posamezni mentorji odločili delati prav v tem programu bi lahko pojasnili z zadovoljstvom, ki ga doživijo ob uspehih PUM-ovcev, njihovi hvaležnosti, njihovem aktiviranju, sploh pri delu z mladimi. Omenjajo pa tudi zahtevnost mentorskega dela.

Vpliv predhodnih izkušenj na kakovost dela mentorja: mentorji potrjujejo pomen predhodnih izkušenj in postopno zorenje skozi delo v programu. »Na začetku se te vse bolj dotakne, nisi še utrjen, in če si še malo bolj občutljiv znaš imeti kar probleme. Na podlagi izkušenj ki si jih nabiraš, sicer ne rečem, da sem sedaj trda kot skala, ampak drugače razmišljam.« Vsaj tri četrtine direktorjev izvajalskih ustanov potrjuje, da predhodne izkušnje mentorjev v zelo veliki meri ali v veliki meri vplivajo na njihovo uspešno delo.

Ključne lastnosti mentorja: po mnenju mentorjev in udeležencev je ključna lastnost za uspešnost mentorjevega dela, zmožnost prisluhniti posamezniku in se mu prilagoditi. Direktorji dodajajo še prijaznost in ustrežljivost. V individualnih pogovorih so mentorji izpostavili potrebne lastnosti, ki naj jih ima vsak mentor: fleksibilnost, odprtost, sposobnost prisluhniti udeležencem in zdrava avtoriteta. Mentor je po njihovem mnenju širši pojem in je povezan z različnimi vlogami, a je to preslabo artikulirano.

Vzrok, da ni več mentor: med razlogi, zakaj nekateri mentorji ne opravljajo več funkcije mentorja, so tudi neurejene razmere in slab odnos znotraj delujoče izvajalske organizacije.

5.6 Doseganje pričakovanih kratkoročnih in dolgoročnih učinkov programa

Ocena učinkov programa z vidika različnih informatorjev: udeleženci s prostim naštevanjem tega, kaj se je zanje najbolj spremenilo po programu PUM, potrjujejo številne učinke: večja samozavest, sprejemanje različnosti ljudi, prepričanje o dokončanju ali nadaljevanju izobraževanja, optimističen pogled na življenje, sprememba samega sebe, drugačen pogled na življenje, drugačen način razmišljanja, zaposlitev, izboljšanje učnih navad. Tri četrtine mentorjev ocenjuje, da je pri udeležencih zaradi udeležbe v programu najverjetneje prihajalo do korenitih (pozitivnih) sprememb.

Pozitivni učinki in vsakodnevna uporabnost znanja: pozitivni učinki in vsakodnevna uporabnost znanja, se po mnenju direktorjev kažejo že v tem, če se PUM-ovci zaposlijo ali dokončajo šolo. Kot glavne učinke tega in drugih programov za ranljive skupine, predstavniki lokalne skupnosti vidijo dejstvo, da nekdo poskrbi za mlade, tu dobijo dodatno znanje in učno pomoč, gre za ponovno vključevanje brezposelnih med ljudi, spoznavanje računalnika in spleta, jim omogočita nov način pridobivanja informacij, zviša se samopodoba. Predstavniki lokalne skupnosti v zvezi s tem vidijo naslednja glavna področja za prenavo: glede motivacije je to potrebno že v osnovni šoli, več delati na potrebah dijakov ob vključitvi v proizvodnjo, kjer naj dobijo delovne izkušnje in na zadovoljevanju potreb mladih skozi interesne dejavnosti. Direktorji večinoma menijo tudi, da so mentorji v usposabljanju pridobili dovolj strokovnega znanja, izkušenj in zmožnosti za uspešno izvajanje programov.

Posebna učinkovitost programa za osipnike: po oceni mentorjev so udeleženci zaradi znanj iz PUM-a, ob ponovni vključitvi ali v nadaljevanju izobraževanja, zelo pogosto bolj uspešni, tako ocenjuje tudi skoraj tri četrtine udeležencev. Za veliko večino udeležencev (98,6%) je učna izkušnja v programu PUM namreč bistveno drugačna od njihovih šolskih izkušenj (zelo podobno oceno so podali praktično vsi direktorji). Menijo, da bi »v šoli ta program tudi funkcioniral!« Udeleženci bi program priporočili drugim mladim s težavami v rednem šolanju prav zaradi pomoči pri učenju, pri doseganju svojih ciljev, pri iskanju zaposlitve, pri razreševanju drugih težav.

Spodbujanje motiviranosti za izobraževanje in učenje: številni udeleženci se po končanem programu PUM vključijo še v druge programe izvajalske ustanove. Večina udeležencev je odgovorila, da so spoznanja o samem sebi, močno vplivala na njihova pozitivna stališča do izobraževanja. Večina je zaradi udeležbe v programu PUM, začela razmišljati o nadaljnjem šolanju in pridobitvi poklica. Slaba četrtina udeležencev pa je mnenja, da nanje program sploh ni vplival.

Pridobivanje znanj za delo: mentorji ocenjujejo, da so zaradi udeležbe v programu, udeleženci bolj uspešni pri iskanju dela, saj so bolj razvili področje odkrivanja lastnih poklicnih interesov. Boljša je bila poklicna informiranost, mnogi so si oblikovali načrt svoje lastne kariere. Ocena udeležencev se sklada s tem, potrjujejo pa jo tudi direktorji. Za skoraj tri četrtine udeležencev je kakovost življenja zdaj višja in imajo manj problemov v okolju, kjer živijo. Glede vprašanja, ali je večja učinkovitost programa na vračanje v izobraževanje ali vključevanje na trg dela, po mnenju udeležencev »PUM pomaga pri obojem«.

Izboljšanje splošnih znanj in krepitev mehkih spretnosti: udeleženci v programu, po mnenju mentorjev, pridobijo največ splošnih znanj, ki so vezana na področje kulturnega izražanja, ekologije in znanja s področja zdravja. Nekaj manj kot tri četrtine udeležencev potrjuje, da je znanje, ki so ga pridobili v programu PUM zares uporabno v njihovem vsakdanjem življenju. Večina direktorjev ocenjuje, da so se udeleženci v programu naučili, kako se na primeren in učinkovit način predstaviti drugim ljudem (tako meni tudi skoraj tri četrtine udeležencev) in povečali raven svoje pismenosti (udeleženci večinoma menijo, da v programu niso brali na tak način, da bi se zdaj raje lotevali branja različnih vsebin). Dobra polovica udeležencev ocenjuje, da so se v programu naučili računalnik uporabljati v učne namene. Vendar pa se je komaj dobra tretjina udeležencev v programu PUM naučila računskih spretnosti, ki jih zdaj s pridom uporabljajo v povezavi s financami in pri ravnanju z denarjem. Mentorji ocenjujejo, da udeleženci za zmožnost družbeno-kulturnega delovanja dobijo največ znanj za delo v skupini, medosebne odnose, odgovornost za svoje ravnanje ter samozavest in zaupanje vase, večina udeležencev potrjuje to oceno, po zaključku programa imajo več veselja za sodelovanje z drugimi ljudmi. 87% udeležencev je v programu izboljšalo lastno samopodobo (tako ocenjuje tudi velika večina direktorjev). Velika večina udeležencev je sodelovala v projektih, na katere so še danes ponosni. Dve tretjini udeležencev, po zaključenem programu, na življenje po lastni oceni gleda drugače.

5.7 Identificirane pomanjkljivosti in potrebne spremembe programa

Zaznane potrebe po redefiniciji ciljne skupine: polovica mentorjev meni, da bi bilo potrebno ciljno skupino, ki ji je program PUM namenjen, na novo opredeliti. Stališča direktorjev izvajalskih ustanov podpirajo te ocene; dobra polovica jih meni, da so v njihovi ustanovi identificirali nove ranljive skupine, za katere bi bil program PUM primeren.

Nujna zagotovitev drugačnih pogojev za: mentorji so opozorili na vrsto sistemskih pomanjkljivosti: predvideti bi morali več možnosti za tiste nekdanje udeležence, ki se občasno vračajo po pomoč ter temeljito razmisliti, komu je program dejansko namenjen. Tudi druženje je potrebno še bolj poudariti. Poklic mentorja bi v prihodnosti moral dobiti na veljavi. Več pozornosti, bi po njihovem mnenju, morali nameniti pestrosti produkcijskih projektov. Logika ESS projektov ovira delovanje programa (npr: dnevno beleženje prisotnosti in zahteve po obvezni prisotnosti mentorjem vzamejo veliko energije, potrebna bi bila prilagoditev teh zahtev dejanski skupini udeležencev in specifičnim okoliščinam PUM-a).

Nujnost večjih sprememb samega programa PUM: program PUM bi moral biti še bolj fleksibilno zastavljen, potrebno bi bilo zagotoviti dodatna finančna sredstva za različne delavnice. Program TUM bi moral biti bolj zahteven, potrebovali bi dodatna znanja kot so na primer problem zasvojenosti, nasilje. Usposobiti jih je treba, da kot mentorji »odklopijo šolsko razmišljanje«. Administracija je tisto, kar pobere mentorjem največ energije. Večina mentorjev in udeležencev meni, da bi bilo potrebno omogočiti pridobitev štipendije za nadaljnje šolanje tistim udeležencem, ki tega sami finančno ne zmorejo. Potrebna bi bila tudi večja povezanost med PUM-i v državi. Direktorji izvajalskih ustanov so opozorili, da je na ravni izvajalke, potrebno 3 leta vnaprej vedeti, koliko izvedb bo. Organizacijsko je potrebno stvari bolje dodelati in vsakih nekaj let smiselno programe prenoviti. Smiselno bi bilo izvajati »vpeljave izkušenj iz PUM-a v nove/druge programe«. Ponekod ni dovolj prostorov za kakovostno izvajanje in je zato potrebno dodatno prilagajanje programa, direktorji so zaznali potrebo po tujih jezikih. Tudi udeleženci menijo, da bi potrebovali več možnosti in več prostora za delo. »Šole bi morale biti kot PUM.« Nekateri direktorji menijo, da prenova ni potrebna, izvajalci so izredno fleksibilni pri izvajanju programov.

Delno izboljševanje obstoječega programa: dve tretjini mentorjev vidita največ maneverskega prostora za morebitne izboljšave pri posodobitvah možnosti za delo, na primer orodja, naprav in strojev za delo v produkcijskih modulih. Glede pravic udeležencev, največ mentorjev meni, da je potrebno izboljšati pomoč udeležencem pri priznavanju znanja, ki ga pridobijo v programu ter dostopnost programa za dijake v okviru učne pogodbe. Za razliko od mentorjev, največ udeležencev vidi potrebne izboljšave lastnih pravic pri sodelovanju z delodajalci. Glede izvedbenih pogojev v ustanovi tri četrtine mentorjev meni, da bi se bilo potrebno manj ukvarjati z birokracijo in več časa posvetiti udeležencem ter, da bi se moral urediti status mentorja. Udeleženci si največ sprememb želijo pri zagotavljanju prostorov izven izvajalskih organizacij. Pri izboljševanju sodelovanja z okoljem, skoraj dve tretjini mentorjev meni, da bi bilo potrebno večje sodelovanje z ustanovami v okolju, udeleženci največ možnosti vidijo pri promocijskih prireditvah in sicer tako, da bi sami PUM-ovci lahko pripravili in predstavili program. Na področju prostorske opremljenosti in materialnih pogojev največ udeležencev ocenjuje, da bi bilo potrebno izboljšati dostopnost in posodobitev računalniške opreme.

Potrebe po novem programu: organizatorji izobraževanj, ki so najtesneje uvedeni v lokalne potrebe in zmožnosti izvajalskih ustanov, so izpostavili premalo obdelano problematiko droge, saj obstajajo regijsko šibkeje razvita okolja, kjer se nihče ne ukvarja s tem problemom. Mladi so prepuščeni sami sebi. Direktorji v izvajalskih ustanovah menijo, da bi morali v podoben program PUM-u vključevati še mlajše udeležence, ker še niso izoblikovani in se jim lažje pomaga. »Lokacija ni problem. Nosilec bi pa moral biti izven šole, kajti učenci so alergični na šolo. Učenec ne zdrži v šoli in mora iti drugam, k drugemu izvajalcu in na drugo lokacijo.« Nov program naj bi bil bolj 'storitveno naravnan' (pomoč pri seminarskih nalogah ali delovnih navadah).

Sistemske pomanjkljivosti: največ mentorjev vidi sistemske pomanjkljivosti pri neurejenem financiranju zaradi ESS projekta (npr: neupravičenost nekaterih stroškov, zalaganje denarja in podobno), podobno izpostavljajo tudi direktorji. Mentorji izpostavljajo tudi prepozno objavljene razpise in slabo sistemizacijo mentorjevega delovnega mesta (učitelji v formalnem sistemu so boljše plačani, ureditev napredovanj). Mentorji so opozorili na potrebo po bolj fleksibilnih in stabilnih razmerah dela. Potreba je dolgoročno zasnovana mreža javnih izvajalcev, več možnosti za dolgoročno planiranje, izvajalci programa se ne bi vsake 2 – 3 leta prijavljali na razpis. Potreben je mesečni dotok denarja. Direktorji so na koncu ankete naslovili sestavljavcem programa zahtevo, po stalnih strokovnih usposabljanjih mentorjev. Več kot polovica direktorjev meni, da obstajajo v programu PUM posamezne priporočene vsebine, ki niso več ustrezne.